

ако би што Турци сазнали, све би се могло рђаво завршити за владику.¹⁰

Покушај владике Мадрарија да се приближи Риму и Венецији показује да је још прије почетка кандијског рата владика Црне Горе, као прва политичка личност и вјерски поглавар радио на успостављању политичких веза са Венецијом. Зато је сасвим разумљиво да одмах у почетку кандијског рата Црногорци прихватају сарадњу са Венецијом.

Г. Станојевић

ПРЕПИСКА ОКО ЈЕДНОГ МЕГДАНА ИЗМЕЂУ ПРЧАЊАНА И РИШЊАНА 1791. ГОДИНЕ

У своје доба смо преписали из архива бившег Среског начелства у Котору, који је, како је познато, у рату готово сав пропао, неколико аката о намјераваном мегдану између припадника прчањске и рисанске општине, те их овдје објављујемо како би се боље освијетлили односи који су владали међу народом појединих општина у Боки посљедњих година млетачког владања у овом крају и да би се боље упознали њихови појмови о части и јунаштву, као и да се види поступак млетачких власти које су настојале да законским пријетњама и казнама застраше и одврате народ од проливања крви и међусобног непријатељства. При томе је млетачким властима, изгледа, најглавније било да се очува мир и поредак у овој пограничној области, не толико због самог бокелског народа колико ради престижа и сигурности њихове управе у овом крају, као и угледа њихових службеника, чија се способност оцјењивала по резултатима њихова рада у народу.

Први акт у позицији „Позив на мегдан између општине прчањске и рисанске“ („Sfida di duello fra Comunità di Perzagno e di Risano“) је писмо главара рисанских, које у транскрипцији гласи:

„Свиетломе Г(оспо)д(и) ну капетан Антону Луковићу и оставијем главарима од поштене комунитати прчанске м(ного) д(раги) п(оздрав):

У толико ви пишемо како разумјесмо данас од Пераштана и Столивиљана да сте ви ишли на некакве мегдане што ми није-

¹⁰⁾ A. S. V. Dalm. rett. et altri f. 44. Cattaro li 25. maggio 1639.

Questi giorni andati capito inanti di noi il vescovo di Monténégro suddito turchesco, ma di rito greco, il quale ci fece sapere ch'egli teneva volontà di venir in cotesta città e di capitar anco a piedi di Vostra serenità per passarsene poi à Roma.

смо за то прије знали него данас и да вас је било више од тридесет људи. А сада када сте тако контени (од итал. *contento* = задовољан — П. Д. Ш.) и када су ви мили мегдани а не знамо за који узрок, а зна(ј)те да ниесмо никоме остали под мараму,¹ нећемо ни вама ако је истина, него ако Бог да о(д) данас до осам дана одите на исто мјесто ће сте и прие одили, што ми знали ниесмо, ту ћемо ви доћи и ту ћете се мегдана наситити ко буде за кога и имајте опростити зашто прие не можемо е су нам сада блази дни.² И ову нам књигу одпишите и да сте здраво. =

На: 5. хенара (тј. јануара — П. Д. Ш.) по сербски у Рисну (није наведена година).

Главари рисански на службу.“

На ово писмо рисанских главара слиједио је одговор Прчањана, написан на нашем језику латиницом, ортографијом како се онда писало, који, транскрибован, доносимо такође овдје у цјелини:

»Svietloj Gospodi Starješinama od Poštene Komunitadi Ri-
sanske mili i dragi pozdrav.

Primismo Vaš poštени list у koji razumjesmo što nam pišете да ste čuli да tridesет od našiek љudik bili su pod Stoliv за njekakve megdane. Ми se tome čudimo, ni за te megdane znamo; već за neki mali inад koji је bio међу Ђurom Petrisaviem³ i међу нашим

¹ Занимљив је израз: остати под мараму (правилно: под марамом) што би имало да значи да неће ни пред ким од страха устукнути као што би се претрашила жена која носи мараму.

² Блази дни, тј. благи дани: Богојављење и Јованџан на 6. и 7. јануара по јулијанском календару.

³ Породица Ђеловић, за коју Накићеновић (Бока, Насеља српских земаља, СЕЗ, САН IX, Београд 1913, стр. 523) каже да потиче из Требиња и да се у Рисан доселила у XIV вијеку, убраја се међу старе угледне рисанске породице. Ми ипак држимо да су се Ђеловићи доселили из Херцеговине у Рисан у XVII в. када су се водиле борбе за ослобођење Рисна од Турака. Раније су се презивали „Метковићи“, те се за њих у похвалном писму ванредног провидура у Котору Бартола Моро, од 18. августа 1701 год., каже да се „међу најзнатније породице у Рисну броје на првом мјесту харамбаша Петар, Мато, Никола и Лазар, синови пок. Вука (Луке) Метковића, прозваног Ђеловић.“ За њих се ту истиче да су се међу првима покорили Републици, те да су добили више похвала од претставника највиших државних власти за своју вјерност и храброст служећи у војсци о властитом трошку, без терета за државну касу, и борећи се с разним непријатељима, који су угрожавали сигурност млетачке територије“. (Петар Д. Шеровић, Списак млетачких докумената XVII и XVIII в. породице Ђеловић из Рисна. — Годшњак Поморског музеја у Котору VIII — 1959, стр. 211).

Bambom,⁴ koji za tiem inadom otide izvan mjesta i njeki od našiek boeci se da se ne bi opet među njima zainadili podoše da ga vrate i tako stigoše ga pod Stoliv i odma ga vratiše, a druge stvari mi ne znamo da su bile već to što vi pišemo. A što nam pišete da nieste ostali pod maramom, mi znamo da nieste, a niesmo ni mi kad je ko iskao kako zna ova kraina i ostajemo žudeći vi svakoga dobra.

Iz Parčanja na 17. Denara po latinski 1791.

Vaši prijatelji
Starješine od komunitadi Perčanjske

Потпис је првобитно гласио: „Капетан и старјешине од комунитати перчанске“, како се у оно доба обично потписивало општинско представништво, али је исти писар избрисао ријечи „капетан и“, па су остале само ријечи као што је горе наведено. То је свакако учињено стога што су се тако потписали и Ришњани који нијесу споменули свога капетана, па да се не би рекло да се прчањски капетан понижава пред рисанским старјешинама, међу којима није потписан његов колега — рисански капетан, као и да не би изгледало да Прчањани дају овом предмету више важности него Ришњани. Упадљиво је што Прчањани датирају своје писмо „по латински“ (тј. по новом календару), а то истичу да би се разликовали од Ришњана, који датирају своје писмо „по сербски“, тј. по старом — јулијанском — календару, којим су се ра-

Буро Ђеловић, о којему је овдје ријеч, био је син Петрисава, а унук харамбаше Ђеловића, који се касније помиње као капетан, а како ћемо ниже видјети, и као сердар. Да су Ђеловићи били имућни људи, види се и по томе што је Петар (или Петро) Ђеловић купио и дао оковати у сребро с позлатом једно велико Еванђеље, штампано г. 1697. у кијевопечерској Лаври у Русији, које се данас налази у ризници Митрополије на Цетињу. Оков је радио кујунџија Илија Јовановић у Херцег-Новом г. 1729, како произилази из натписа који се на корицама налази.

Испод рељефа Богородице, такође на корицама књиге, је други натпис, који транскрибован гласи: „Сие (с)вја(то)је јев(а)нгелије купио и окова го(с)п(о)дин сердар Петро Метковић, гл(а)големи Ђеловић“. Унутра у књизи је запис у којему се каже да је ово Еванђеље „по прошенију мене смјернаго архиепискупа пексаго и србсаго патриарха Арсенија четвртог“ даровао великој цркви у Патријаршији „господар кир Петро Метковић илиги Ђеловић од Рисна“ г. 1726. (Л. Мирковић, Црквене старине, — Годишњак Музеја јужне Србије 1937, стр 130; Љубомир Стојановић, Стари српски записи и натписи бр. 2469 и 2470). И син Петров, а отац Ђуров, Петрисав, био је рисански капетан (предсједник општине).

⁴ За породицу Бамба каже се да се г. 1650. доселила у Прчањ из Истре и да је изумрла (Дон Нико Луковић, Прчањ, хисторијско-естетски приказ, Котор, 1937, стр. 142).

није служили Бокељи православне вјере, као и општине у којима је живјело претежно становништво православне вјере.

Чим је ванредни провидур у Котору дознао за припреме овога мегдана, писао је управи перашке општине да посредује међу Ришњанима и Прчањанима да не дође до мегдана, јер да је воља и наредба с највишега мјеста да мора да влада мир и слога међу народом, о чему се својски труде државне власти. Према томе, треба свакако спријечити „саблажњиви и бунтовни скуп“ неких лица из прчањске и рисанске општине, који би имао слиједити у Столиву, да не би дошло до мегдана, а усљед тога до још већег непријатељства међу закрвљеним супарницима. Завршавајући своју поруку Пераштанима провидур наглашава да ће сви преступници бити најстроже кажњени.

Након горње преписке између Ришњана и Прчањана упутио је рисански капетан Никола Папреница писмо на италијанском језику прчањском капетану Луковићу, које у преводу гласи:

„Пресвијетли господине! Дознао сам за спор међу двојицом, а то су Ђуро Петрисавов одавде и неки Бамбо из Ваше општине, који хоће да се бију покрај куће господина капетана Гјозина. Тада сам ја био у Котору и не знам какав су спор имали међу собом. Како сам пак разумио за узбуну између наше и Ваше општине, дознао сам да ће се сигурно сакупити у недјељу, па ми стога одговорите да ли ћете и Ви доћи скупа с Вашом општином (тј. општинарима — П. Д. Ш.), јер ако Ви дођете скупа с Вашом општином, доћи ћу и ја с мојом. Очекујем Ваш одговор за моје владање и остајем с одличним поштовањем.

Рисан, дне 21. јануара 1790. по млетачком начину (обичају).⁵

Ваш врло одани пријатељ
капетан Никола Папреница.“

На ово писмо је услиједио одговор прчањског капетана, такође на италијанском језику, који у преводу гласи:

„Пресвијетли господине! Овај час ми је стигао Ваш лист из којег, на моје изненађење, дознајем о скупу народа из моје општине, о којему ме обавјештавате. Пошто је настао споменути спор између Ђура Ђеловића и Бамба, а пошто се моја општина у тај спор није никако мијешала, како напротив Ви мислите, осим само на добро, како Вам је било разјашњено у писму упућеном Вам по Божу Миланову,⁶ не видим никаква разлога да се морају покренути општински органи под никаквим основом, а још много мање након најновије наредбе преузвишенога ванредног провидура у погледу ових скупова и покрета особа, о чему ми Ви

⁵ Интересантно је да рисански капетан, као и прчањски, кад пише италијански ставља датум по новом календару и то M(ore) V(eneto), тј. по млетачком обичају. или рачунању, по којему нова година почиње 1. марта. Према нашем рачунању то би било 21. јануара 1791 г., као што је датирано наведено писмо прчањске општине.

⁶ Писмо се не налази међу актима.

пишете, којом ми се на најодлучнији начин налаже да морам свакоме (општинару — П. Д. Ш.) наредити да остане у дужној поданичкој послушности. Ја не знам с које сте стране Ви били о томе обавијештени, док мени о томе није ништа познато, и завршавајући остајем

Прчањ, дне 21. јануара 1790. по млетачком начину (обичају)⁷

Ваш врло одани пријатељ
капетан Антон Луковић“.

Истог дана је прчањска општина обавијестила ванредног провидура да је прчањски капетан примио писмо од рисанског капетана одмах након одласка капетана Албертија, који је донио у Прчањ наредбу провидурову да у спору Ришњанима треба да Прчањани заузму мирно држање. За рисанског капетана Луковић каже да он „конфузно“ спомиње неки скуп народа, а не наводи на којем мјесту, а пошто то управи прчањске општине није познато, то му је одговорио писмом, које прилаже у препису, како би провидур, био о свему тачно обавијештен.

Сјутрадан, 22. јануара по новом календару, капетан и суђе прчањске општине одговарају ванредном провидуру на његово екстрено писмо које су тог јутра примили, а којим им провидур налаже да морају наредити својим општинарима да се најстроже придржавају његових наредба. Овим писмом извјештавају провидура да су одмах јучер, чим им је капетан Алберти усмено саопштио његову наредбу, исту обнародовали и увјеравају провидура да ће са своје стране најбудније пазити да се његова наредба поштује, али ако се Ришњани не буду покоравали овим „часним“ наредбама са истом приправношћу као и Прчањани, у том случају се не могу обавезати да ће моћи задржати „цијели народ“ да не прекрши заповијед.

Међутим, млетачки комесар у Рисну, неки Стефан, којему је презиме у писму нечитко, јавља провидуру 22. јануара 1790. по млетачком рачунању⁸ да је по његовом налогу разговарао с капетаном Николом Папреницом, да би попунио упражњена мјеста у „банкади“ (тј. општинском представништву — П. Д. Ш.) и да му је овај одговорио да су сва мјеста „попуњена и потврђена“ Даље извјештава провидура да му је казао капетан Папреница да су у идућу недјељу позвани на мегдан с прчањском општином.

Такође истога дана, 9. јануара по јулијанском (старом) календару што одговара датуму од 21. јануара по григоријанском (новом) календару, међу којима је у XVIII вијеку била разлика од 12 дана, рисанска општинска управа упутила је ванредном провидуру у Котор акт ове садржине:

⁷ Тј. 21. јануара 1791. према нашем рачунању.

⁸ Тј. 22. јануара 1791. према нашем рачунању.

„Пресветли и преузвишени Г(оспо)д(и)не, Г(оспо)д(и)не и Г(оспо)д(а)ру премилостиви.

Даемо на знање Вашему Преузвишењу како се завадио син капетана Петрисава Ђеловића и с Прчања Вицко Бамба поради некаква дуга, што има дати Бамба Ђеловићу и имали су инад пред кућом капетан(а) Јоза Јозиновића⁹ и син капетана Ђеловића остављао депозит да им види њихове деференце Комунитад (т. ј. општина — П. Д. Ш.) прчањска, а Бамба није ктио него је ишао по(д) Столив су три гаете (велике, обично рибарске барке — П. Д. Ш.) су тридесет људи да га чека на мегдан које ови (т. ј. Ришњани — П. Д. Ш.) знали ниесу докле су дошли и казали Пераштани и Столивљани. Тако се ови пук шгулевао (од итал. sollevarsi=узбунити се — П. Д. Ш.) и чуо сам када сам ја био у град, да су наши писали книгу (писмо — П. Д. Ш.) Прчањанима и инвидали (од итал. invitare=позвати, изазвати — П. Д. Ш.) их на мегдан у прву недјељу за узрок што су Прчањани одили (под Столив са три гаете — П. Д. Ш.). Ја сам много разбијао, ма ме пук не оће слушати — које остаемо вјерни судити (од итал. suddito=поданик — П. Д. Ш.) и понижене слуге целивајући Ваше скуте

На 9. ђенара 1790. по сербски¹⁰ у Рисну

Капетан и суђе од комунитади
рисанске“.

На писму је утиснут велики печат (4 см у промјеру) са ликовима св. апостола Петра и Павла, којима је посвећена рисанска парохијска црква, око којих пише: „+Си печат с(ве)т(а)го Петра и Павла све комунитади рисанске“.

Два дана касније и Ришњани потврђују ванредном провидуру да су примили његову заповијед (као и Прчањани) овим писмом на које нијесу ставили „мохур“ (печат):

„Пресветли и преузвишени Г(оспо)д(и)не, Г(оспо)д(и)не и Г(оспо)д(а)ру премилостиви

Примисмо Вашу заповијед поради Ђура Петрисавова Ђеловића и поради Бамбе из Прчања. Ми смо опслужили (т. ј. извршили — П. Д. Ш.) и пупликали (од итал. pubblicare=обнародовати — П. Д. Ш.) и книгу и мандат (од итал. il mandato=заповјед, налог — П. Д. Ш.) на нашој пјаци ће је обичај и приказали све Ваше заповиједи и заклели их о(д) стране Божје и о заповиједи принциповој (од итал. il principe=кнез, владар, овдје се подра-

⁹ Јозиновић се у италијански писаноме писму, које смо горе навели, што га је упутио рисански капетан Папреница прчањском капетану Луковићу, назива: Ђозина.

¹⁰ У овоме писму, на којему је датум „по сербски“, опажа се аномалија, јер док је наведен дан у мјесецу по јулијанском календару, година је наведена по млетачком рачунању. Морало би, дакле, бити г. 1791.

зумијева млетачки дужд — П. Д. Ш.) да свака стоји с миром и настојају што могу најбоље, ма има људи непослушније(х). И имајте Г(оспо)д(а)ру опростити ће мохура метнули нијесмо е смо кључ изгубили, иоје остаемо вјерни судити и понижене слуге целивајући Ваше скуте.¹¹

На 11. фебруара 1790. по сербски,¹² у Рисну

Капетан и суђе од
комунитади рисанске“.

Међутим, 23. јануара поменути млетачки службеник у Рисну, по имену Стефан, извјештава провидура „по својој дужности“ да су се у 18 сати припремили (разумије се Ришњани, иако то није у писму изричито наведено — П. Д. Ш.) да пођу својим баркама да се огледају на мегдану с Прчањанима и покрај све провидурове строге забране.

Ришњани, пак, сјутрадан упућују провидуру сљедеће писмо:

„Пресвиетли и преузвишени Г(оспо)д(и)не Г(оспо)д(и)не и Г(оспо)д(а)ру милостиви

Давамо на знање Вашему Преузвишењу како данас на 18 ура дође глас из Пераста да су дошли Перчањани под Столив и чекају на мегдан па то је пук чуо. Ја сам з банкадом (т. ј. с члановима општинске управе — П. Д. Ш.) устављао и кумио Богом да не иду и тако су пошли неколико друга. Сада ми не можемо што нако акужати (од итал. accusare = пријавити, оптужити — П. Д. Ш.) В(ашему) П(реузвишењу). А јутрос у јутро било пошло петеро момчади без знања никога и видјели војску (т. ј. скуп народа — П. Д. Ш.) по(д) Столив и мислили да су Перчањани, тако свернули да виде ко је по(д) Столив. Када су видјели да су Столивљани вратили су се упут (одма — П. Д. Ш.). Сада преузвишени Г(оспо)д(а)ру ово је напаст перчанска, који иду преко заповиједи принципове. И с овием остаемо на вјерној служби.

(И)з Рисна на 12. фебруара 1790¹³ В(ашега) П(реузвишења)

Понижене и умиљене слуге и вјерни судити
капе(та)н и суђе од комунитади“.

Посредовањем, по свој прилици, старијих и трезвенијих људи¹⁴ с једне и с друге стране, овог пута није дошло до мегда-

¹¹ Такав је био начин потписивања у преписци с млетачким властима. То је био превод из италијанског језика, како су се потписивали и остали млетачки поганици у преписци с властима. А и сами млетачки провидури, како проистиче из многобројних примјера у нашим архивима, у међусобној преписци улотребљавали су сличне изразе и чак старије, као нпр. генерални провидур, кад би писао и разне наредбе шиљао подређеним провидурима.

¹² И овдје би требало да буде г. 1791.

¹³ Треба да буде 1791.

¹⁴ Обично су се у оваквим и сличним споровима старији и озбиљнији људи залагали да би се дошло до мирног рјешења путем судова „добрих људи“, које би, према природи спора, у једнаком броју изабрала једна и друга странка.

на, али до мегдана је лако могло доћи другом приликом, јер су духови били узрујани и на једној и на другој страни. Стога је ванредни провидур упутио још истога дана писмо прчањском капетану у којему пише како је с изненађењем дознао да су и против његове забране неки Прчањани пошли у Столив с бунтовничком и превратничком намјером како би нарушили мир о којему се неуморно и очински брине државна власт. Да би се пак угушило свако сјеме неслоге и неспоразума, усљед чега настају поремећаји и нереди, наређује да сјутрадан, 24. јануара, имају приступити преда њ капетан, суђе и старјешине општинске заједно с Вицком Бамбом да би се ријешиле све несугласице, колико у погледу ширења разних гласина, толико и у погледу спора Бамбова с Ђеловићем. Провидур наводи да је сличну наредбу упутио и рисанској општини. У исто доба позива општинског капетана да нареди капетану Марку Лазарију да се до даљег његовог (провидуровог) наређења не смије удаљити са својом „полаком“ (врста брода — П. Д. Ш.) којом намјерава да путује за Левант. Ова наредба је, како ћемо даље видјети, у вези са спором између Бамбе и Ђеловића. Посебним актом провидур је наредио и шефу Лучког уреда у Росама, алфијеру Зулатију, да задржи у Заливу полаку капетана Марка Лазарија и да му не дозволи да отплови за Левант до даље наредбе.

Истог дана приступи у провидурову канцеларију Вицко Бамба из Прчања, који је имао да полаком капетана Марка Лазарија крене пут Леванта и именује својим законитим опуномоћеником (прокуратором) капетана Паска Палину из Прчања да га заступа пред провидуром и пред сваким другим надлештвом у спору са Ђеловићем који је настао због једне мјенице, исто као да би он ту био лично присутан. На то су поменути капетан Палина, као Бамбов опуномоћеник, и с њим капетан Петар Томић, такође из Прчања, изјавили пред провидуром да они јемче да се спор с Ђеловићем неће рјешавати насиљем с Бамбове стране, већ законским и мирним путем. Да ли се овим јемством провидур задовољио и да ли је дозволио Бамбу да отпутује за Левант, не види се из аката, јер у архиву није било даљих података о овом предмету осим преписа једног писма на италијанском језику, које су упутили Прчањани представницима рисанске општине, а које у преводу гласи:

„Пресвијетла и врлопоштована господо,

Пошто су се јуче, како знате, дигле на оружје цијеле двије општине и да би се уклонила свака узбуна која би могла настати између ова два табора, пошло је пет наших старјешина да се споразумију са другач пет ваших старјешина и састали су се под кућом капетана Антона Милата у Столиву, од којих ћете бити чули за споразум постигнут међу странкама, да треба ријешити спор између Бамбе и Ђура Петрисавова међу нашим оп-

штинама, тј. између наше и ваше општине (комунитади), те ћете нам вашим писмом одредити дан састанка да бисмо ријешили овај њихов спор и желимо вам свако задовољство.

Вашиг пресвијетлог господства

Прчањ, 24. јануара 1790. по
млетачком начину

врло одани пријатељи
капетан и старјешине општине прчањске“

Из овог се писма јасно види да су „оно неколико друга“ што су пошли из Рисна у Столив, како јављају Ришњани својим горе наведеним писмом од 12. јануара 1790, били пратња Ђура Петрисавова, који је изашао на мегдан с Бамбом, до којег ипак није дошло, а оно „петоро момчади“, које је, тобож, без ичијег знања пошло у Столив, били су у ствари пет угледних Ришњана, или старјешина рисанских који се спомињу у горњем писму, а који су успјели да се споразумију с прчањским старјешинама да се спор између Бамбе и Ђеловића оконча посредовањем одабраних људи из једне и друге општине.

Интересантно је да ни једна ни друга општина не обавјештавају провидура о покушају да се спор ријеши путем преговора, односно преко „добрих људи“ или „арбитра“, како је у то доба био обичај у свим крајевима Боке, а то, очито, бојећи се, ако преговори не успију, да би их провидур могао укорити и казнити што су ствар одуговлачили и што нијесу одлучно наредили својим општинарима да се морају покоравати наредбама власти и не кретати преко граница своје општине. Међутим, ако се у тако деликатним случајевима, гдје се радило о питању части, могло нешто код народа и постићи, то је могло бити само молбом, како смо видјели, да је рисански капетан писао провидуру, да је своје људе „уостављао и Богом кумио да не иду“, али ни то није помогло, јер га нијесу послушали, него су ипак пошли.

Сва наведена преписка с провидуром са стране обје општине није била искрена. У ствари, ни прчањска ни рисанска општина, ради свог доброг гласа и престижа, нијесу хтјеле да једна другој попусте, већ им је било милије да спор ријеше „витешким“ начинком него да остану „под марамом“.

Пошто се више у овом предмету не налази никакав акт, изгледа да је спор ријешен мирним путем преко „добрих људи“, чиме се, свакако, задовољио и провидур, јер је познато да су млетачке власти овакве и сличне случајеве готово редовно препуштале пресудама „добрих људи“.

Петар Д. Шеровић